

ASPECTE ALE REVOLUȚIEI DE LA 1848 PE TERITORIUL REGIMENTULUI Nr. 13 DIN GRANIȚA BĂNĂȚEANĂ

În cadrul larg al luptei poporului nostru pentru libertate socială și națională se încadrează și lupta desfășurată de românii bănățeni în timpul revoluției de la 1848. Un rol important în desfășurarea evenimentelor revoluționare din anii 1848—1849 l-a avut populația aflată pe teritoriul regimentului român de graniță nr. 13, al cărui comandament se afla la Caransebeș.

După izbucnirea revoluției și în această regiune a țării înregistrăm, pe de o parte, tulburări generate de lipsa drepturilor sociale și politice, iar pe de altă parte, eforturile autorităților de a împiedica creșterea avântului revoluționar. Dorința legitimă a românilor de a folosi în mod liber limba națională proprie se impune cu tot mai multă pregnanță în această perioadă. Astfel, documentele vremii consemnează că într-un pachet de manifeste revoluționare, ce fuseseră trimise cu poșta din Caransebeș spre comuna Virciorova, se aflau și două exemplare „tipărite în limba valahă”¹. Acestea au fost considerate, probabil, drept materiale subversive din moment ce autoritățile au depus eforturi pentru interceptarea și recuperarea lor. La 30 iunie 1848, compania din Slatina reușește să intercepteze pachetul cu manifestele menționate, împiedicând în acest fel ajungerea lor la destinație².

Agitația revoluționară se face simțită chiar în sinul regimentului grăniceresc, unde se înregistrează în această perioadă dezertări ale soldaților. De pildă, într-un anunț al comandantului gărzii din Rusca Montană se menționa că trei soldați plecați cu batalionul 2 de cîmp din Voislova, au părăsit această unitate și au fost văzuți la Bocșa Română³. Această agitație s-a transmis și în sinul ofițerilor români încorporați în regimentul grăniceresc, din moment ce Eftimie Murgu îl asigura pe A. G. Golescu că va trimite un consilier militar pe lângă guvernul revoluționar, acesta fiind „un grănicer român, ofițer de geniu”⁴. Faptul că instruirea gărzilor naționale de peste munți s-a făcut de către unii ofițeri din re-

¹ Arhiva Muzeului județean de istorie Reșița (Arh. MJIR), fotocopie nr. inv. 93. Fotocopia este făcută după Registrul de intrare-ieșire al regimentului grăniceresc nr. 13 din Caransebeș. Și în continuare fotocopiile sînt efectuate după registrul menționat.

² *Ibidem*.

³ *Idem*, fotocopie, nr. inv. 54.

⁴ C. Bodea, *Lupta românilor pentru unitatea națională, 1834—1849*, Edit. Acad. R.S.R., București, 1967, p. 157.

gimentele grănicerești, sau foști ofițeri români din armata austriacă, este confirmat de izvoarele documentare existente⁵.

Pentru a menține ordinea și pentru apărarea marilor proprietari de pământ de eventualele atacuri ale țăranilor nemulțumiți, guvernul maghiar încearcă — prin sistemul ordonanțelor — înființarea gărzilor naționale. În lunile aprilie—mai comitatul Caraș primește o serie de instrucțiuni în acest sens, printre acestea numărându-se și cea care prevedea că „recrutarea membrilor să se facă numai acolo unde nu se întâmpină rezistență și în așa fel, încît să nu trezească rezistență”⁶ În gărzile maghiare urma să se folosească, așa cum este deja cunoscut, limba maghiară pentru comandă, dar în timpul instrucției recruților se putea folosi limba maternă. Cu toată hotărîrea comitatului care stabilise ca conscrierile să se facă numai în centrele urbane, în mai multe localități rurale se vor constitui gărzi naționale. De exemplu, minerii din Rusca Montană și-au exprimat încă din iunie 1848 dorința de-a se „organiza militărește și să procure cît mai multe arme” pentru înarmarea lor⁷. La 13 iulie, locuitorilor din Rusca Montană li se comunică aprobarea de a forma gardă națională în localitate⁸. Ca urmare a acestui fapt, citeva zile mai tîrziu, la 25 iulie 1848, garnizoana din Rusca Montană anunța comandamentul din Caransebeș că garda națională este constituită, fiind împărțită în patru companii, ce erau conduse de ofițeri și subofițeri⁹.

În general însă, românii din această regiune au manifestat rezerve față de recrutările în garda revoluționară maghiară, deoarece se temeau că după depunerea jurămîntului vor fi duși în alte părți, fiind nevoiți să-și părăsească în acest fel familiile și casele. Faptul că nici un român n-a fost numit în conducerea gărzilor naționale și că de multe ori în fruntea acestora au fost numiți nobili, a sporit rezerva românilor față de recrutări. Pe de altă parte, gărzile maghiare au fost folosite, uneori, împotriva țăranilor ce doreau pământ, ceea ce a făcut ca ele să fie considerate unități ale stăpînirii maghiare, contradicțiile sociale dobîndind în acest fel un aspect național¹⁰.

La sfîrșitul lunii iunie 1848, în conformitate cu legea VI din același an, pe întreg teritoriul Ungariei trebuiau să se facă alegeri pentru „adunarea țării” sau cum era denumită de gazetele române „casa deputaților”, ce urma să se întrunească la începutul lunii iulie la Pesta. Prin organizarea acestor alegeri guvernul maghiar a sperat să obțină o confirmare a recunoașterii lui de către toți locuitorii Transilvaniei și Banatului. Însă datorită faptului că guvernul maghiar voia ca în noul parlament majoritatea să fie deținută de deputați maghiari, în provinciile Banat, Crișana

⁵ *Revoluția de la 1848 în Țările Române*, culegere de studii, Edit. Acad. R.S.R., București, 1974, p. 138.

⁶ I. D. Suci, *Revoluția de la 1848—1849 în Banat*, Edit. Acad. R.S.R., București, 1968, p. 83—84.

⁷ Arh. MJIR, fotocopie nr. inv. 91.

⁸ *Idem*, nr. inv. 97.

⁹ *Idem*, nr. inv. 57.

¹⁰ *Ist.Rom.*, vol. IV, 1964, p. 143.

și Maramureș, locuite în cea mai mare parte de români, alegerile din vara anului 1848 s-au transformat în adevărate bătălii electorale¹¹. Trimiterea de deputați români în parlament, în raport cu numărul lor, ar fi dus la crearea unei opoziții puternice, de care ar fi trebuit să se țină seamă, lucru pe care nobilimea maghiară dorea să-l evite. Pentru organizarea și desfășurarea alegerilor pe teritoriul regimentului român de graniță din Banat, s-a deplasat la Caransebeș — la 1 iulie 1848 — comisarul guvernului Vukovics Sava, dar alegerile au fost dejucate datorită ofițerilor imperiali, care au răspândit zvonul că ștergerea robotei s-a făcut numai pentru maghiari, nu și pentru români¹². Remarcăm și în acest caz utilizarea vechiului principiu, aplicat cu consecvență de casa imperială austriacă de-a lungul istoriei sale, acela de-a dezbină și învrăjbi popoarele asupraite, tocmai în vederea stăpînirii lor cu mai multă ușurință.

Urmările politicii de dezbinare a forțelor revoluționare se fac simțite din plin pe teritoriul regimentului român de graniță. Cînd comandantul gărzii din Cărbunari solicită companiilor din Bozovici și Dalboșeț ajutoare pentru apărarea localității, comandanții acestor companii ezită, cerînd instrucțiuni speciale comandamentului din Caransebeș¹³.

La 11 iulie 1848 Kossuth propune dietei înființarea unei armate de 200.000 de oameni, care să apere statul maghiar¹⁴. Cu toate că acest proiect de lege nu a fost sancționat de guvernanții din Viena, comisiile de recrutare pornesc pe la sate încă la sfîrșitul lunii iulie pentru înscrierea recruților. Între timp, ofițerimea austriacă și cercurile reacționare, căuțind să zădărnicească aceste eforturi, au lansat zvonuri că nemeșii unguri vor să înființeze o oaste pentru a reintroduce, împotriva dorinței împăratului, iobăgia¹⁵. Mulți țărani au crezut acest zvon. La aceasta se adăuga și faptul că nu s-au împărțit pămînturile promise, nu s-a rezolvat problema relațiilor urbariale iar formarea armatei populare, hotărîtă în adunarea poporului de la Lugoj și așteptată cu mult entuziasm de țărănime, a fost interzisă. Toate acestea explică rezistența țărănimii, refuzul ei de-a se înrola într-o armată care nu le apăra interesele, tulburările care s-au produs cu ocazia promulgării legii pentru recrutări în armată¹⁶. După declanșarea ostilităților între trupele generalului Jelačić și trupele maghiare, se înregistrează refuzul hotărît al țărănilor români de a se înrola în armata de 3.000 de oameni, înființată pentru apărarea cornitatului de atacurile sirbo-croate. Țăranii își motivau refuzul prin aceea că sîrbii luptă pentru a „ocupa numai averea nobililor și a stăpînitorilor de pămînt, deci pentru apărarea averilor lor să lupte ei?”¹⁷.

¹¹ Vezi în acest sens G. Neamțu, *Deputații români în dieta de la Pesta*, în *AIIC*, XIII, 1970, p. 127—143.

¹² I. D. Suci u, *op. cit.*, p. 125.

¹³ Arh. MJIR, fotocopie nr. inv. 93.

¹⁴ I. Suci u, *op. cit.*, p. 171.

¹⁵ *Din istoria Transilvaniei* (colectiv de autori), Edit Acad. R.S.R., ediția a II-a, București, 1963, p. 85.

¹⁶ G. Neamțu, *op. cit.*, p. 127.

¹⁷ I. D. Suci u, *op. cit.*, p. 129.

În zilele de 14—15 august 1848, aproximativ 150 de sîrbi înarmați au pătruns pe teritoriul regimentului grăniceresc ajungînd pînă la comuna Prigor, aflată în Valea Almăjului¹⁸. O delegație a comitatului Caraș, compusă din Asboth Moriz și Szende Laszlo, s-a deplasat la Caransebeș pentru a solicita generalului Appel, comandantul regimentului român, ajutoare pentru respingerea atacului. Generalul Appel s-a arătat neliniștit de agitația ce domnea în rîndul grănicerilor, menționînd în acest sens faptul că o trupă compusă din 330 de oameni a refuzat să tragă în ceata de sîrbi. În drumul ei spre Dalboșeț această ceată a întîlnit o companie de grăniceri care nu a deschis focul și chiar mai mult, a dat arme sîrbilor cînd aceștia au afirmat că „n-au venit ca dușmani ai românilor ci ca prietenei, au venit împotriva nobililor unguri și pentru alungarea lor din aceste părți”¹⁹. În același fel au procedat și alți locuitori din Valea Almăjului, care au declarat deschis „că nu vor trage asupra fraților sîrbi”²⁰.

Începînd cu a doua jumătate a lunii august forțele contrarevoluționare încep să se concentreze, orientîndu-și acțiunile în vederea încercuirii centrelor revoluționare, în special a acelor localități urbane unde se constituiseră gărzi revoluționare, cum ar fi, de pildă, centrul minier Oravița²¹. Companiile regimentului grăniceresc din Caransebeș se concentrează la Bozovici, Prigor, Dalboșeț și tot spre aceste localități se îndreaptă companiile de la Teregova și Slatina. Alte forțe militare, al căror număr se ridică la circa 17.000 oameni, au trecut Dunărea pe la Pančevo îndreptîndu-se spre regiunea minieră din comitatul Caraș. Aceste mișcări de trupe îl determină pe Graenzenstein, directorul general al minelor din Oravița, să solicite comisarului guvernamental din Timișoara un ajutor grabnic, arătîndu-i că „pericolul în ținuturile noastre crește... situația de aici nu că s-ar fi ameliorat ci dimpotrivă informațiile demonstrează că ea devine din ce în ce mai îngrijorătoare”²².

După cum se știe, contradicțiile existente în revoluția ungară au fost generate de faptul că în fruntea ei stătea nemeșimea, ce deținea poziții cheie în viața economică și politică. Nobilimea îmburghezită, hegemonul revoluției maghiare din 1848, prin politica promovată urmărea atît asigurarea moșiilor pe care le stăpînea, cît și dominația asupra teritoriului ce aparținuse odată regatului feudal maghiar, mai exact înainte de anul 1526. Din aceste motive, ea a ignorat cu desăvîrșire aspirațiile naționalităților oprimate, văzînd, în general, în mișcările naționale ale românilor și slavilor doar uneltiri ale reacțiunii habsburgice și țariste. Adevărata cauză a neînțelegerilor ivite între revoluționarii maghiari și români este arătată cu claritate de Avram Iancu într-o scrisoare pe care

¹⁸ *Idem*, p. 136.

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ *Ibidem*.

²¹ Arh. MJIR, fotocopie nr. inv. 90 și 96. Este vorba de o scrisoare a lui Graenzenstein, directorul general al minelor din Oravița, adresată comisarului regal.

²² *Ibidem*.

o trimisese comandantului de brigadă Iosif Simonffy: „Noi cu durere privim la scena care s-a întâmplat în această patrie și în care și noi am fost siliți a lua parte; să credeți însă domnilor că răscularea noastră nu s-a întâmplat prin amăgirea Austriei (după cum d-voastră sînteți rău informați), ci pe noi ne-a răsculat nerecunoașterea naționalității politice...“²³. Este adevărat că legile din martie au constituit un pas revoluționar remarcabil, dar ele ar fi trebuit urmate și de alte măsuri prin care să se obțină sprijinul maselor largi populare și al naționalităților oprimate. Majoritatea deputaților din dieta de la Pesta n-au vrut să facă concesii țărânimii fără pămînt și n-au ținut cont de revendicările naționale ale poporului român și popoarelor slave. Acest fapt a avut repercusiuni nefavorabile asupra desfășurării revoluției creînd o primă breșă în unitatea de luptă a revoluționarilor, care va fi apoi lărgită de uneltirile imperialilor, ducînd în ultima instanță la ruptura dintre revoluționarii maghiari și români.

Existența acestei situații „de facto“ ne furnizează și explicația reușitei manevrelor Curtții din Viena, în cazul nostru amăgirea unei părți a soldaților din regimentul grăniceresc bănățean, dar în același timp, trebuie să subliniem că populația ce locuia pe aceste meleaguri s-a ridicat cu hotărîre la luptă pentru obținerea de drepturi sociale și politice, pentru apărarea revoluției.

Înfrîngerea revoluției a însemnat zădărnicierea doar pentru moment a împlinirii aspirațiilor naționale și sociale ale poporului român, dar aceste idealuri se vor realiza treptat în deceniile următoare, ca urmare a unor lupte eroice și pline de sacrificii.

VASILE M. ZABERCA

ASPECTS DE LA RÉVOLUTION DE 1848 SUR LE TERRITOIRE DU
RÉGIMENT Nr. 13 DE LA FRONTIÈRE DE BANAT

(Résumé)

Dans le cadre large de la lutte du notre peuple pour la liberté sociale et nationale, compte aussi la lutte déployé par les roumains de Banat pendant la révolution de 1848.

Dans cette ouvrage, l'auteur, en employant les documents existants dans l'Archive du Musée d'histoire de Reșița, traite quelques aspects liés de l'existence de la situation révolutionnaire sur le territoire du régiment de frontière no. 13, qui avait le résidence à Caransebeș.

²³ Cf. L. Maior, *Avram Iancu. Scrisori*, Edit. Dacia, Cluj, 1972, p. 87; vezi și C. Rusu, *Din gîndirea democrat revoluționară transilvăneană la 1848*, în AIIC, XIII, 1970, p. 119.